

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення

Виконала: здобувач освіти
групи СОБ(л)-4(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Сергієнко Анна Юріївна
Керівник: Горшкова Г. В.
Рецензент: Чопік О.В.
Нормоконтроль: _____ Алла НАДТОЧІЙ

Запоріжжя
2025 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 53 с., 3 табл., 5 рис., 42 джерела, 6 додатків.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Об'єкт дослідження – діти старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Предмет дослідження – особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

В теоретичних наукових джерелах та фахівцями-практиками в умовах сьогодення констатовано, що кількість дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення збільшилася, внаслідок чого знизилася ефективність виховного та навчальних процесів. При загальному недорозвиненні мовлення порушено лексичний, граматичний, просодичний компоненти мовлення, звуковимова, зв'язне мовлення. Внаслідок чого виникають: дезадаптованість, погані емоційні стани, зниження комунікації. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розробки ефективних методів щодо розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ, НОРМОТИПОВИЙ РОЗВИТОК, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, КОМПОНЕНТИ МОВЛЕННЯ

ВСТУП

Актуальність теми. Мовленнєві порушення у дітей старшого дошкільного віку займають важливе місце у логопедії та системі спеціальної дошкільної освіти загалом. На разі, в Україні, збільшилася кількість таких дітей, внаслідок чого знизилася ефективність виховного процесу та програм навчання. Загальне недорозвинення мовлення має негативний вплив на поведінку та особистість в цілому. Оскільки, усне мовлення є шляхом розвитку, інтегрованості та адаптованості, його вважають важливим фактором соціалізації. Завдяки мовленню відбувається інформаційний обмін та налагоджується особистісна взаємодія.

При загальному недорозвиненні мовлення порушено всі компоненти мовлення: лексичний, граматичний, просодичний компоненти, звуковимова, зв'язне мовлення, що призводить до негативних наслідків: дезадаптованість, погані емоційні стани, зниження комунікації.

Проблеми порушення мовленнєвого розвитку у дітей розроблялись та розглядалися у працях видатних науковців, психологів, логопедів та педагогів. Загальне недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку вивчали такі дослідники, як: Л. Котлова, Н. Могильова, Ю. Пилипчук, Ю. Пицюк, Т. Руденко, І. Самойлова, А. Тельна та ін.

Аспекти розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення досліджувалися у працях М. Голянина, Л. Дараган, Я. Домбровської, С. Дудки, Н. Зимівець, О. Іванової, О. Кас'яненко, М. Криворучка, А. Куренкової, О. Ласточкиної, С. Притиковської, О. Ревуцької, О. Шостак та ін. А такі дослідники як Б. Андрейко, К. Гнашко, Р. Козак, В. Костенко, А. Кулик, О. Лактіонова, О. Морохія, М. Потапчук та ін. вивчали особливості розвитку дітей даної категорії.

Це стало причиною вибору теми кваліфікаційної (бакалаврської) роботи: «Особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Об'єкт дослідження – діти старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Предмет дослідження – особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати мовлення дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком.
2. Проаналізувати стан розробленості проблеми розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.
3. Емпірично дослідити стан розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.
4. Розробити методичні рекомендації для вчителів-логопедів щодо розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Методи дослідження:

- теоретичні: теоретичний аналіз з подальшим узагальненням та систематизацією інформації наукових джерел;
- емпіричні: адаптовані діагностичні методики «Визначення словникового запасу» (за О. Полєвіковою), «Стан сформованості граматичного компонента» (за Н. Кабельніковою), «Володіння зв'язним мовленням» (С. Максименко);
- статистичні: формула відсоткового співвідношення та програма Excel (якісна та кількісна обробка отриманих даних дослідження).

Методологічне підґрунтя дослідження склали:

- вчення про особливості загального недорозвинення мовлення у дітей (Л. Котлова, Н. Могильова, Ю. Пилипчук, Ю. Пицюк, Т. Руденко, І. Самойлова, А. Тельна та ін.);
- вчення про розвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення (М. Голянин, Л. Дараган, Я. Домбровська, С. Дудка, Н. Зимівець, О. Іванова, О. Кас'яненко, М. Криворучко та ін.);
- вчення про особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення (Б. Андрейко, К. Гнашко, Р. Козак, В. Костенко, А. Кулик, О. Лактіонова та ін.).

Теоретичне значення роботи полягає в систематизованому аналізі та теоретичних висновках щодо проблеми особливостей розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Практична значущість роботи полягає в тому, що результати педагогічного експерименту можуть бути використані вчителями-логопедами під час своєї професійної діяльності в процесі виховання дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Апробація результатів дослідження відбулась на IV Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» (10-11 квітня 2025 р., м. Запоріжжя). Сергієнко А. Шляхи корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

База практики: Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 189 «Ромашка» Запорізької міської ради.

Структура роботи. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота містить у собі вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Основний текст роботи викладено на 38 сторінках, загальний обсяг становить 53 сторінки, список використаних джерел складає 42 позиції.

ВИСНОВКИ

В результаті аналізу теоретичних джерел та емпіричного дослідження можна дійти наступних висновків:

1. Схарактеризовано мовлення дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком, яке охоплює лексичний, граматичний, просодичний компоненти, зв'язне мовлення та звуковимову. У старшому дошкільному віці вже відбувається активне поповнення словникового запасу, опановуються абстрактні поняття, використовуються слова різних частин мови, які застосовуються у відповідному контексті. Лексичний розвиток сприяє формуванню мовленнєвого мислення та підвищує здатність до вираження власних думок. Граматичні структури мовлення стають складнішими, зростає здатність будувати речення з узгодженням слів і використовувати складні синтаксичні конструкції. Водночас розвиток зв'язного мовлення, як діалогічного, так і монологічного, забезпечує сформованість комунікації, яка є базою соціалізації та успішного навчання. Звуковимова та просодія також займають чільне місце в загальному розвитку, адже правильна артикуляція, чіткість вимови звуків і засвоєння фонем сприяють загальній зрозумілості мовлення.

2. Проаналізовано стан розробленості проблеми розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем ЗНМ та визначено, що значна увага зазвичай приділяється вивченню порушень мовленнєвого розвитку на різних рівнях, включаючи лексичний, граматичний, фонетико-фонематичний та просодичний компоненти. Наукові джерела акцентують увагу на тому, що діти даної категорії демонструють обмежений словниковий запас, значні труднощі у формуванні граматичних структур, проблеми зі зв'язним мовленням та фонематичним слухом, порушення ритміко-інтонаційної структури, що комплексно впливає на їхню комунікативну функцію та навчальну діяльність. Недостатня сформованість мовленнєвих компонентів обумовлює труднощі у соціалізації, формуванні емоційно-вольової сфери та

успішному включенні дітей до освітнього процесу, що потребує спеціалізованого корекційного втручання.

3. Проведено педагогічний експеримент (констатувальний етап), результати якого засвідчили, що незначна кількість дітей показали середній рівень, переважна кількість дітей продемонстрували низький та дуже низький рівні словникового запасу. Високого рівня розвитку словникового запасу серед досліджуваних дітей не спостерігалось. Рівень сформованості граматичного компонента у досліджуваних дітей знаходиться на середньому або низькому рівні. Рівень володіння зв'язним мовленням характеризується середнім та низьким рівнями. Лише незначна кількість досліджуваних дітей продемонстрували достатній рівень володіння зв'язним мовленням. Високого рівня володіння зв'язним мовленням серед досліджуваних дітей не визначено. Одержані результати свідчать про те, що більшість дітей мають труднощі у формуванні зв'язних висловлювань, обмежену здатність до побудови безперервних словосполучень, недостатній словниковий запас, граматичні знання та недостатню виразність у структурі висловлювань.

Отже, виходячи з проведеного емпіричного дослідження та отриманих результатів, було практично підтверджено наявність проблем з розвитком мовлення у досліджуваних дітей, про що говорить недостатній рівень зв'язного мовлення, лексичного та граматичного компонентів. Виходячи з цього є необхідність створення спеціальних умов та програм для розвитку мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку з III рівнем ЗНМ.

4. Розроблено методичні рекомендації для вчителів-логопедів щодо розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення, які позитивно вплинуть на їхню здатність взаємодіяти з оточуючими та сприятимуть кращій соціалізації в майбутньому.

Подальший розвиток дослідження ми вбачаємо в пошуку ефективних шляхів подолання порушень мовлення у дітей старшого дошкільного віку з III рівнем ЗНМ.